

Marielle Leraand

FORSVAR FOR WHATABOUTISM ELLER «HVA-MED-ARGUMENTASJON». SØKELYS PÅ DEBATTKLIMAET UNDER UKRAINAKRIGEN

Whataboutism, (også kjent som *whataboutery*, er en diskusjonsteknikk som har til hensikt å diskreditere en motstanders påstand ved å rette en anklage tilbake om hykleri, uten direkte å motbevise eller avkrefte deres argument. På norsk kunne vi kalle det «hva-med-argumentasjon».

Innen jussen benytter man seg aktivt av en form for *hva-med-argumentasjon* når man viser til sammenlignbare saker, som kan benyttes i vurdering av skyldspørsmål og straffeutmåling. Sammenlignbare tilfeller etterstrebes å behandles «likt» i rettspraksisen og benyttes både av forsvarer og aktor i straffesaker. *Whataboutisme* er også en praksis som ofte benyttes i politisk argumentasjon hvor man kan påpeke et hykleri eller en dobbeltmoral dersom en stat, parti, eller andre politiske aktører slipper unna med handlinger som andre moralsk fordømmes for.

Whataboutisme er en utskjelt praksis i forbindelse med Ukrainakrigen. Forsøk på å sammenlikne Russlands og Vestens ugjerninger fører i disse tider raskt til at man blir klubba ned og får stempel som «Putinist». Det gjør at svært mange lar være å snakke om «Hva med den Folkerettsstridige invasjonen og okkupasjonen av Irak?» «Hva med den Folkerettsstridige invasjonen og okkupasjonen av Afghanistan?» «Hva med den Folkerettsstridige bombinga av Libya?» Eller Jugoslavia?

Men vi trenger å kaste lys over USA og NATOs praksis i forbindelse med Ukrainakrigen. Vi kan spørre: Hva med kriger rundt omkring på kloden i det øyemed å skape kontroll over viktige naturressurser og for å opprettholde vårt velstandsnivå her i Vesten, for å forstå Russlands motiver og reaksjoner?

I en unipolar verden etter Sovjets sammenbrudd i 1991 har vi sett USA og NATO boltre seg fritt med våpenmakt verden rundt, uten å møte motstand fra en annen imperialistblokk, og uten at vi har måttet se eller oppleve konsekvensene av disse krigene. Men nå når Russland gjør det samme i Ukraina, som USA og NATO har gjort i flere tiår, tapetseres medier i Norge med krig og krigens konsekvenser. For krig er brutalt. Det begås vold og drap. Også på sivile. Voldtekt er en vanlig metode for å demoralisere og krenke fienden. Og det dør soldater, vanlige, unge menn. Ofte brukt som kanonføde. Nå får vi endelig se krig slik den virkelig er.

Tilpassede karakterdrap

I tillegg til krigens brutale ansikt, fores vi daglig med uthenging av vår alles hovedfiende nå: Putin. Mediene er fulle av overskrifter og bilder av en Putin som ser syk ut. Han tar seg til bordkanten når han snakker, som for å støtte seg, og norsk presse spør seg om han *faktisk* er syk. Hvilken sykdom? Det spekuleres i både kreft med spredning og Parkinson. Han avbildes med ansiktet forvridt og forstørret og i nærbilder og positurer som enten demoniserer eller latterliggjør han. NRK sender dokumentarer som ikke etterlater noen tvil om hvor ond og fæl denne personen Putin er.¹ Vi skal nøye studere hvordan hans adferd og setninger han har uttalt, gjentas og gjengis til det matcher enhver god NIKE-reklame, som sier «Just do it!» Men å stille kritiske spørsmål om for eksempel det manglende karakterdrapet på vår egen Jens Stoltenberg, er ikke «lov».

Whataboutism handler blant annet om å bryte slike uskrevne lover. Vi må stille kritiske spørsmål vedrørende Jens Stoltenberg, som leder av NATO. Det er ikke uvesentlig at han drev landet vårt inn i en krig som endte med drap på en demonisert Afrikansk statsleder.

Gaddafi, som for mange folk i eget og omkringliggende land, var en folkehelt,² en uredd Palestina-venn, som talte Vesten midt imot og anklaga dem for deres hykleri i hva de tillot av Folkerettsbrudd begått av Israel mot det palestinske folket,³ ble i Vesten framstilt som den onde selv, på omtrent samme måte som Putin blir nå.

Det er ingen grunn til å skjønne livshistorien eller forsvare Putin eller Gaddaffis omdømme og politiske livsvirke, men hvorfor dette narrative?

Det er naturligvis ikke tilfeldig hvem som utsettes for slike karakterdrap. Det handler om å skape fiendebilder. Derfor ble ikke Stoltenberg framstilt med djevlelike personlighetstrekk i forbindelse med regimeskiftekrigen i Libya. Han kunne blitt stempla som en hensynsløs folkerettsforbryter allerede i mars 2011, da han dro Norge med i en krig hvor norske bombefly smadra libyske byer og bidro til å ødelegge Libya som samfunn og som stat. Vi så ikke bilder av gråtende barn som hadde mista mora si, den gang. Vi så ikke de høygravide kvinnene som forsøkte å ta seg ned i et bomberom i Tripoli, men som ikke rakk det, men ble omgjort til en blodpøl i Tripolis gater. Vi så ikke spedbarnet som ble drept da NATOs fly bomba. Eller frykten i øynene som preger barna som nå er blitt til ungdommer i Libya i dag.⁴ Vi så aldri Jens Stoltenberg malt med et par svarte horn i panna, hverken i 2011 eller senere. Mainstream-medier i Vesten begikk heller ikke karakterdrap på Bush eller Blair, som gikk til krig basert på løgn og falske opplysninger.

Hvem bør boikottes?

Også med hensyn til boikott og sanksjoner er *whataboutism* på sin plass. Vi lever nok i en verden hvor ingen ville kunnet sanksjonere Norge, USA og

Vesten da vi gikk til folkerettsstridig krig mot Libya, eller bomba Jugoslavia. Men man bør likevel kunne stille spørsmålet: burde ikke USA og Storbritannia vært boikotta økonomisk, politisk og kulturelt, av alle verdens land, når de basert på en løgn, gikk til krig mot Irak, og fortsatte bombing og okkupasjon etter at løgnen var avslørt?⁵

Men hvis vi boikotter og sanksjonerer Russland, og først er inne på dette boikott- og sanksjons-sporet, burde vi i alle fall kreve at *Israel* boikottes. Tross Israels utallige brudd på folkeretten over lang tid, er Israel aldri blitt sanksjonert av USA og Vesten. Verken da Israel okkuperte de syriske Golan-høydene i 1967 eller i dag hvor de stadig annekterer nye deler av Øst-Jerusalem og Vestbredden. Ingen utestenging av israelske idrettsutøvere i alle disse årene. Ingen offisiell boikott av israelske varer eller bedrifter. Ingen svartelisting av bøker utgitt av Israelske forfattere som ikke tar helt klart avstand til Israels brudd på Folkeretten.

Om sanksjoner som sådanne er rettferdige, eller om de er effektive våpen mot krigførende regimer, er irrelevant i denne sammenhengen. Poenget er at slike sammenlikninger ikke aksepteres, heller ikke på venstresida.

Venstresidas posisjonering

Ti-tjue-tretti år tilbake i tid var venstresida i Norge ganske skeptisk til det som ble presentert av vinklinger og «sannheter» i norske main-stream-medier. Det endret seg gradvis etter murens fall og slutten på den kalde krigen. Under Libya-krigen var det i det minste *noen* som målbar alternative forståelsesmåter. Disse fant man i Klassekampen og i Ny Tid.⁶ Nå, under Ukraina-krigen, er det nærmest bannlyst å analysere seg fram til noe annet enn det som stadig gjentas i NRK, Dagbladet og VG. Denne gangen har også Klassekampen i stor grad lagt seg på samme linje som hovedstrømsmediene. Det eneste unntaket er Ny Tid.⁷ Selv fra Rødt, som jo befinner seg ytterst på venstresida, er det til nå kommet lite annet enn uttalelser fra landsstyret som fordømmer Russlands brutale krigføring. Partiledelsen unnlater å analysere Ukraina-krigen i videre perspektiv. Ni måneder inn i krigen burde det være mulig. Er det frykt for å bli satt i bås med Putin, som holder partiledelsen tilbake?

Det som har skjedd på venstresida siden Ukraina-krigen brøt ut, er derimot et angrep på venstresida av folk som sjøl hevder seg å være en del av denne venstresida. Det foregår særlig i sosiale medier. Der hamres det løs mot folk som begår *whataboutisme*, så vel som på de som prøver å nyansere bildet, eller hevder at Vesten til dels er skyld i situasjonen. Folk sorteres og plasseres innafor eller utafor «det gode selskap».

Når ytringsfrihet og jobb trues

Det kan se ut som vi har nådd en ny gullalder for såkalt McCarthyisme. Resultatet er at mange ikke tør å ytre seg, hverken på jobb, privat eller offentlig, av frykt for å bli stempla som Putin-vennlig. Også folk med spesialkompetanse på Russland og Ukraina veier sine ord nå. «Feilskjær» kan koste dyrt. Julie Wilhelmsen, Russland-forsker ved Norsk utenrikspolitisk institutt (Nupi), har fått oppleve denne stemplingskulturen og sjøl blitt kalt «Putins klakør». Hun sier hun opplever at mange i Norge, ikke minst forskere, foreløpig ikke orker å utfordre «det de ser som ensretting i debatten».⁸

Den svenske journalisten og forfatteren Kajsa Ekis Ekman opplevde noe enda verre. Hun mista jobben – med umiddelbar virkning – for å ha uttalt seg «upassende» om *Russia Today* i kommentarfeltet på egen Instagram. Det skjedde i forbindelse med en diskusjon rundt hennes lederartikkel i den radikale rødgrønne nettavisen *Dagens ETC*, «Varför accepteras Kyiv Independents nazistkopplingar?»,⁹ publisert dagen før hun fikk sparken. I lederartikkelen avslører hun noe meget interessant: nemlig at det fins koblinger mellom nyhetskanalen Kyiv Independent og Azovbataljonen. Hun stiller spørsmål ved denne nyhetskanalens sentrale rolle i Vestens rapportering fra Ukraina. Ifølge redaktøren som sparket Kajsa Ekis Ekman er det ikke denne artikkelen i seg selv som er årsaken, men at hun «skriver i sociala medier att Russia Today, RT, är något annat än en propagandacentral».¹⁰

Den venstreradikale avisa *Flamman* omtalte saken allerede samme dag. Der utypter ETC-redaktøren, Andreas Gustavsson, hva som har skjedd: «..hon skrivit att den statliga ryska nyhetskanalen och propagandaorganet Russia Today producerar 'kvalitetsjournalistik' och jämförde den med CNN.» Med andre ord, en sammenlikning som går rett inni *whataboutism*-problematikken. Men til *Flamman* sier Gustavsson også at «tidningens hållning och skribentens hållning i ett antal frågor har gått i olika riktning under ganska lång tid nu».¹¹

Det kan neppe tolkes annerledes enn at en ytring i *whataboutistisk* retning vedrørende russiske medier var det halmstrået redaktøren trengte for å avslutte et ti år langt samarbeid med Ekis, som er opptatt av å nyansere det dominerende bildet av Ukrainakrigen. Det kunne avisa lett gjøre ettersom hun, lik stadig flere journalister, ikke var fast ansatt.

Klassekampen intervjuet Ekman i etterkant og her sier hun: «Selvfølgelig mener jeg ikke at RT forteller sannheten om Russland eller krigen i Ukraina. Mitt poeng er at Russia Today ikke er et reit nordkoreansk statsmedium som bare spyr ut propaganda. De har også en journalistisk virksomhet som kan være interessant å følge. Store mediekanaler som CNN, Telesur, Al Jazeera og RT skriver alle med utgangspunkt i ulike geopolitiske interesser, og det avspeiles i hvordan de dekker ulike geopolitiske spørsmål. Det kan man lese uten at man støtter det som står der.»

Å miste en fast inntekt er naturligvis et problem. Å bli hengt ut av sjefen i alskens medier gjør det heller ikke lettere å få nye jobber. Det største problemet er likevel at det setter skrekk i andre journalister, hevder Ekman, og fortsetter: «Jeg blir kontaktet av journalister som ikke vet hva de tør si, skrive eller mene. Det er veldig farlig å si at man kan få sparken for å krysse en linje uten å si hvor linja går. Da må journalistene selvsensurere seg for å være trygge.»¹² Det er en farlig utvikling.

Saken illustrer også at debattklimaet på venstresiden er ganske likt i Norge og Sverige, antakelig også i andre land. I en slik situasjon hvor man faktisk kan miste jobben for å ytre seg «feilaktig», er det ganske oppsiktsvekkende at vi ikke har noen ledelse på venstresida som står opp mot dette. I stedet kappes ledelsen på venstresida sammen med venstresidas «tenketanker» om å latterliggjøre og demonisere de som hevder noe annet enn at krigen skyldes Russland alene.¹³

Den usynlige opposisjonen i FN

Latterliggjøringen og demoniseringen er tankevekkende i lys av at 35 land ikke stemte for å fordømme Russlands invasjon i Ukraina. $\frac{3}{4}$ av verdens befolkning bor i de 35 landene som stemte avholdende eller i de 5 som stemte imot den resolusjonen som ensidig fordømmer Russland.¹⁴ Det kan ikke forklares på annet vis enn at bakgrunnen er en annen virkelighetsforståelse. Tidligere erfaringer i forholdet til vestlige stormakter, det være seg som kolonier, kriger, trusseldiplomati eller sanksjoner, preger deres verdensbilde. Vi må ta innover oss at i andre deler av verden er det naturlig og rimelig å stille spørsmålet «Hva med ..?» i den situasjonen vi står i. Store deler av klodens befolkning har faktisk ikke noen grunn til å stole på USA og NATOs gode intensjoner forut for eller i denne krigen.

Sør-Afrika prøvde for eksempel å få FNs generalforsamling til å stemme over en resolusjon som de hadde laga, satt opp mot den som USA og andre NATO-land hadde foreslått.¹⁵ Men Sør-Afrika fikk et «nei» til dette, så deres resolusjonsforslag ble ikke stemt over - til stor forargelse blant flere av medlemslandene.¹⁶ I debatten om forslaget sa representanten fra Sør-Afrika at «Afrika har opplevd sin porsjon av *proxy-kriger* og deres destruktive utfall». Og hun avsluttet med: «Vi har stor medfølelse med folket i Ukraina, fanget i en konflikt de ikke har skapt selv.»¹⁷

Episoden er ikke dekket i norske medier. De som hevder at vi har en stedforkrederkrig i Ukraina, slik den Sør-Afrikanske representanten gjorde i FN, mistenkeliggjøres i den grad de har kommet til orde. Tida er ikke inne for informasjon om hva USA og NATO har foretatt seg de siste 30 årene. Det oppfattes som irrelevant og utidig *whataboutisme*.

Denne mistenkeliggjøringa i seg selv gjør det *høyst* nødvendig å fortsette med den «forbudte» virksomheten det er å aktivt benytte *whataboutisme* for å bryte ned dette tabuet.

For det er jo ikke sånn at denne krigen startet ut av et ingenting. Man kan gjerne si at man var sjokkert, men det må ikke hindre oss i å analysere årsakene til krigen. Det var neppe bare utslag av en manns galskap. Det er lite trolig at han fattet beslutningen alene. Uansett er det rimelig å anta at en medvirkende – eventuelt utslagsgivende – årsak er at han og Russland faktisk har god grunn til å frykte USA og NATOs aggressive politikk, der USAs og NATOs kriger står helt sentralt.

Vi må altså se på disse krigene som et bakteppe for det som Putin og Russland med rette har grunn til å frykte, nemlig vestlig imperialism.

NATOs ambisjoner og Vestens dobbeltmoral

USA Og NATO-landene har benyttet tiden godt de 8 årene som har gått siden kuppet i Kyiv. Det er ikke *tilfeldig* at Ukraina nå greier å slå tilbake det russiske angrepet såpass bra. Det skjer ikke med bare never og sterk motivasjon. Det skyldes i stor grad våpen og militær opplæring fra USA og NATO, både før og etter invasjonen.¹⁸

At USA og NATO på den måten har provosert Russland, underslås nå. Selv om våpenleveransene til Ukraina og den påbegynte integrasjonen i NATO har foregått i tidsrommet 2016-2021, dokumentert av SIPRI,¹⁹ kan man ikke i Vesten anføre det som en del av forklaringa på invasjonen uten å bli betraktet som Putins etterplaprer. Men at USA og NATOS *motiver* for å ruste opp i Ukraina handlet om å begrense Russlands innflytelse og dominans i de østeuropeiske områdene, kan det vanskelig være tvil om.

Russland hevder våpnene var myntet på egen befolkning i Donbass, og at de gikk inn for å avverge et mulig folkemord der.²⁰ Igjen kan vi benytte oss av *whataboutisme*, men denne gangen i Russlands disfavør. Men hva med NATOS begrunnelse for å bombe Jugoslavia i 1999? Det er nok like lite hold i Russlands påstand om et kommende folkemord i Donbass, som det var i påstanden om at NATO bomba Jugoslavia for å avverge et folkemord på kosovoalbanere.²¹ Ikke i noen av tilfellene er det sannsynlig at mulige folkemord var (er) den egentlige grunnen til krigføringa. Forskjellen ligger dels i at den norske befolkninga *tror* på at det var en «humanitær intervensjon» Norge og NATO bedrev i Jugoslavia, og dels i medienes ulike håndtering av de to ganske like argumentene for å gå til krig.

Russland kaller det de driver med en «spesialoperasjon». Det hudflettes og latterliggjøres av de samme mediene i Norge og andre land i Vesten som godtok at man kalte den folkerettsstridige bombinga av Kosovo for en «humanitær intervensjon». Uten å forsvare Putins begrepsbruk, må vi kunne stille spørsmålet «Hva med ..?» for å avsløre hykleriet.

Men å sammenligne de to tilfellene avfeies, ikke overraskende, med at det er *whataboutisme*. Dermed anses saken som ferdigsnakka. Man diskuterer ikke med en «Putinist». Det later til å være et premiss som dessverre mange på venstresida *aksepterer*, nemlig at Vestens kritikk av russisk imperialisme i Ukraina kan og bør vurderes *uavhengig* av Vestens imperialisme.

I Ukrainasituasjonen er dette spesielt viktig å ikke akseptere, fordi Russlands invasjon ikke primært handler om situasjonen i Ukraina i seg selv, men om stormaktsrivalisering og NATOs utvidelse og ønske om å inkludere Ukraina i alliansen. Fra tida etter Maidan-revolusjonen og kuppet i 2014 var den militære integrasjonen av Ukraina i NATO i full gang selv om det formelle medlemskapet måtte avvente en avklaring av den territorielle konflikten med Russland om Donbass og Krim.

Det fantes to muligheter for en løsning på dette, en politisk og en militær. Med NATO som forbilde, var det nærliggende å velge krig framfor diplomati. Hvorfor skulle Russland ta hensyn til Folkeretten, når USA og NATO så ofte har brutt den?

Vestens retorikk må avsløres som det den er: løgn

Den «sannheten» det norske folk har fått innprenta så langt, handler om at Russland ikke har noe som helst å frykte fra NATO og dermed ikke fra noe ukrainsk NATO-medlemskap.

Det sies i stolte ordelag at spørsmålet om Ukraina kan bli med i NATO, er et spørsmål som ingen andre enn Ukraina og ukrainere *sjøl* har noen rett til å ha innflytelse på. Det medfører naturligvis ikke riktighet. Sjølråderetten er i praksis begrenset for alle og Vesten bidrar sjelden til å styrke den. Nettopp derfor er USA og NATO-lands opptreden i andre konflikter, både tidligere og pågående, av aller største relevans fordi de belyser om dette grunnpremisset i Vestens retorikk gjelder i praksis. Og det viser, ved en kort undersøkelse, at det virkelig IKKE gjelder. Vi kan og bør liste opp eksemplene på at USA og NATO nettopp IKKE har respektert staters «rett til å bestemme sjøl».

Ikke bare later norsk presse som om det er vanlig for USA og NATO å respektere staters «rett til å bestemme sjøl». Det framstilles også som enhver som ønsker det, har rett til medlemskap i NATO. Dermed blir det lite rom for å drøfte NATOs formål, som jo skulle være å beskytte medlemslandene mot utenlandsk aggresjon, og hvordan dette formålet best oppnås. Eller sagt på en annen måte: Om utvidelsen østover tjener fredelige formål og er i Norges interesse.

Vi som venstreside må fortelle, igjen og igjen, en annen historie. Det er ingen stater som får lov til å bestemme sjøl. I alle fall ikke om de fører politikk som strider mot USAs interesser, eller tilfeldigvis har noen ressurser som USA vil ha kloa i, eller en grense USA ønsker å kontrollere, som for eksempel en lang og strategisk viktig grense mot Russland. Derfor er det

også tragisk når vi nå ser at Finland og Sverige ønsker å bli en del av denne lange USA- grensa mot Russland og slik øker spenninga i nordområdene. Smutthullet for egne staters selvbestemmelse blir ikke større, men stadig mindre.

Venstresidas oppgave må være å blåse oksygen inn i motstanden mot denne utviklinga. Det gjør vi blant annet ved å bedrive *whataboutisme* og forklare at Russlands handlinger må tolkes som en reaksjon på berettiga frykt for NATO-ekspansjon. Krigen kan ikke forklares utelukkende som et ønske om territoriell ekspansjon, slik det framstilles i vestlige medier. Det betyr ikke at Russlands invasjon kan ansees som *berettiga*, men det betyr faktisk at bildet om at Russland er den *eneste* skyldige parten i konflikten, ikke holder. Det må være mulig å hevde at uten NATOs aggressive opptreden tidligere, er det ikke *sannsynlig* at Russland ville ha gjennomført invasjonen.

NATOs manglende vilje til å erkjenne egne tidligere forbrytelser gjør fredsforhandlinger vanskelige. Om NATO og USA i det minste kunne ta inn over seg at andre land ikke har den samme tilliten til NATO som NATO-landene sjøl har, kunne de lettere gitt en garanti mot at Ukraina og/eller Georgia skal bli NATO-medlemmer. Om konflikten dermed kunne vært avverget og titusener av menneskeliv kunne vært berga, er et legitimt spørsmål som burde vært offentlig drøfta – ikke bare avfeid.

Folkerettens svekkes

Russlands invasjon er folkerettsstridig fordi den strider mot FN-paktens forbud mot angrepskrig. Men internasjonale rettsregler eksisterer ikke først og fremst i tråd av at de står på et *papir*, men at de er normer som statene faktisk holder seg til.

Når NATO *to* ganger som organisasjon, flere ganger om vi tar med enkeltmedlemmers opptreden, har gjennomført folkerettsstridige angrepskriger, betyr det at normen svekkes. Russlands handlinger nå bidrar til å svekke normen ytterligere. Men Russland kan ikke *alene* gis ansvaret for å bryte ned et internasjonalt regelverk som NATO sjøl har gitt blaffen i tidligere. Skal dette regelverket kunne gjenreises, vil det sjølsagt ikke skje gjennom at Norge og andre NATO-land bare *øker* kritikken mot Russland. Det kan *kun* skje om Norge og andre NATO-land starter med sjølkritikk for tidligere handlinger. «Hva-med-argumentasjon» bereder grunnen for et slikt oppgjør med vestlig imperialisme. *Deretter* kan vi invitere Russland til å ta sin runde med sjølkritikk.

Konklusjon

For en venstreside som er opptatt av å skape en fredeligere verden, og ikke å opportunistisk lefle med det som til enhver tid er politisk «comme il faut» i Norge, er *whataboutisme* derfor ikke bare en kritikk vi skal svare på. *What-*

aboutisme er en helt *nødvendig metode* man må og skal bruke for å sette ting i perspektiv. Det handler blant annet om å begrense muligheten for at Norge går *all-inn* i USAs kriger i framtida

Det å komme med relevante Vesten-kritiske perspektiv på *grunnlaget* for den pågående konflikten, burde være hele venstresidas hovedfokus. Slik folkeopplysning gjør venstresiden relevant i en situasjon som den vi står i nå. Bare som en antiimperialistisk opposisjon er en virkelig venstreside mulig.

Artikkelen er ikke fagfelleurdert.

NOTER

- 1) <https://tv.nrk.no/serie/putins-hevn>
- 2) <https://thisisafrica.me/politics-and-society/gaddafi-great-african-hero/>
- 3) <https://english.alarabiya.net/articles/2011%2F02%2F13%2F137492>
- 4) <https://www.usip.org/publications/2020/12/current-situation-libya>
- 5) <https://www.nrk.no/urix/krigen-som-ble-startet-pa-en-logn-1.7777045>
- 6) <https://journalisten.no/aftenposten-dag-og-tid-kortnytt/10-ar-etter-libya-bombing-pa-tide-med-aerlige-refleksjoner/448562>
- 7) <https://www.nytid.no/krigen-i-ukraina-hva-er-usas-rolle/>
- 8) <https://klassekampen.no/utgave/2022-05-14/advarer-mot-farlig-forenkling>
- 9) Varför accepteras Kyiv Independents nazistkopplingar? | Dagens ETC og <https://klassekampen.no/utgave/20204-23/lar-seg-ikke-skremme>
- 10) Därför väljer Dagens ETC att avbryta samarbetet med Kajsa Ekis Ekman | Dagens ETC
- 11) Ekis Ekman sparkas från ETC: «Anledningen är inte den här texten» | Flamman
- 12) Lar seg ikke skremme | Klassekampen
- 13) <https://klassekampen.no/utgave/2022-05-10/gutteromfantasier>
- 14) <https://www.aljazeera.com/news/2022/3/3/unga-resolution-against-ukraine-invasion-full-text>
- 15) https://www.un.org/press/en/2022/ga12411.doc.htm?fbclid=IwAROGFtAjEDu-HdZ5Qa98d6yakCSs3H7u9ZqUuPH_u5w49V6KnriW2VoFc3cU
- 16) Ref (står i samme tekst som ref. 11)
- 17) Ref (står i samme tekst som ref. 11)
- 18) <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN07135/SN07135.pdf>
- 19) <https://www.forumarmstrade.org/ukrainearms.html>
- 20) <https://www.bbc.com/news/world-europe-56720589>
- 21) https://en.wikipedia.org/wiki/Legitimacy_of_the_NATO_bombing_of_Yugoslavia